

MEHMET ÂKİF ERSOY VE SULTAN II. ABDÜLHAMİD MESELESİ
THE ISSUE OF MEHMET ÂKİF ERSOY AND OTTOMAN SULTAN ABDULHAMID II

İHSAN SAFİ

Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

*Prof. Dr., Recep Tayyip Erdogan University, Faculty of Arts and Sciences,
Department of Turkish Language and Literature*

ihsan.safi@erdogan.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-0659-2329>

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature
TÜRKDED-3, Aralık-December 2021 Rize

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 24.12.2021
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 27.12.2021
Sayfa-*Pages* : 23-58

MEHMET ÂKİF ERSOY VE II. ABDÜLHAMİD MESELESİ-1

Prof. Dr. İhsan SAFİ¹

Özet

Mehmet Âkif Ersoy, ilk başta II. Abdülhamid'e karşıdır. Ondan nefret eder. Şiirlerinde II. Abdülhamid ve dönemi için çok ağır ifadeler kullanır. Daha sonra onun bu tavrı yumuşamıştır. Hatta gelen dönemin ve yönetimin daha kötü olduğunu bile söylemiştir. Mehmet Âkif'in II. Abdülhamid'le dünya ve din görüşlerinin aynı oldukları düşünüldüğü için onun II. Abdülhamid'i tenkit etmemesi ve aleyhinde olmaması beklenilmiştir. Ama Âkif öyle yapmamıştır. Bu çalışmada Mehmet Âkif Ersoy'un II. Abdülhamid'e bu şekilde davranmasının sebepleri Mehmet Âkif'in yazıları, şiirleri ve *Sıratımüstakim* dergisindeki yazılardan, bu konu hakkında bilinen diğer kaynaklardan yararlanılarak gösterilmiştir. Mehmet Âkif, devrin hâkim cereyanı olan II. Abdülhamid muhalifliğinden etkilenmiştir. Onun bu tutumunda okuduğu bazı okulların yani oradaki II. Abdülhamid muhalifi bazı hocaların ve II. Abdülhamid'in döneminde olan bazı olumsuzlukların yani II. Abdülhamid'in ve bilhassa onun etrafındaki adamların yaptıkları yanlışların da etkisi vardır. Mehmet Âkif'in II. Abdülhamid'e muhalifliği diğer vatan ve din düşmanları gibi değildir. O, tam tersine vatan ve din sevgisi yüzünden kendi görüşünde olan, aynı idealleri farklı bir şekilde gerçekleştirmeye çalışan II. Abdülhamid'e böyle davranmıştır. Ülkenin kötüye gitmemesi için uğraşmıştır. İslâmcılardan sadece Mehmet Âkif Ersoy, II. Abdülhamid'e karşı değildir. Onun gibi daha pek çok kişi de vardır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Türk Edebiyatı, Mehmet Âkif Ersoy, II. Abdülhamid, İslâmcılık.

THE ISSUE OF MEHMET ÂKİF ERSOY AND ABDÜLHAMİD II-1

Abstract

Mehmet Âkif Ersoy was opposed to Abdulhamid II at first. He hated the Sultan. In his poetry, he used very heavy expressions for Abdulhamid and his period. Then, his attitude softened. He even said that the later period and administration was worse. Since Mehmet Âkif was thought to have the same worldview and religious view with Abdulhamid II, it was expected that he would not criticize or oppose Abdulhamid II. However, Akif did not do so. In this study, it will be tried to show the reasons why Mehmet Âkif Ersoy treated Abdulhamid II in this way, by making use of Mehmet Akif's writings, poems, the articles in *Sıratımüstakim*, and other known sources on this subject. Mehmet Âkif was influenced by the opposition of Abdulhamid II, who

¹Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ihsan.safi@erdogan.edu.tr

was the dominant figure of the period. Some of the schools he attended, some teachers who were opponents of Sultan Abdulhamid II there, and some negativities during the reign of Abdulhamid II, namely the mistakes made by Abdulhamid II and especially by the men around him, also had an effect on his attitude. Mehmet Akif's opposition to Abdulhamid II was not like other enemies of homeland or religion. On the contrary, Mehmet Akif was opposed to Abdulhamid II, who had the same opinion and tried to realize the same ideals in a different way, because of his love of homeland and religion. He tried to keep the country from getting worse. Of the Islamists, only Mehmet Akif Ersoy was not opposed to Abdulhamid II. There were many more people like him.

Key Words: New Turkish Literature, Mehmet Âkif Ersoy, Abdulhamid II, Islamism.

Giriş

Mehmet Âkif Ersoy'un vefatından sonra seksen beş yıl geçmiş, hakkında da pek çok çalışma, toplantı yapılmış olmasına rağmen yine de onunla ilgili halledilemeyen bazı meseleler bulunabilmektedir. Bunlardan bir tanesi de onun II. Abdülhamid'le olan meselesidir. Bu konu üzerinde yapılmış fazlaca bir çalışma yoktur. Âkif'in yakın dostları, onun hakkında önemli kitaplar yazanlar nedense bu meseleden bahsetmemişlerdir. Yine aynı şekilde akademik camiada da bu konuya pek eğilen olmamıştır. Bu yüzden Mehmet Âkif söz konusu olduğunda yapılan sohbetlerde ve etkinliklerde hep bu konuyla ilgili sorularla karşılaşılmaktaydı. Piyasada da bununla ilgili bir bilgi kirliliği vardı. Çeşitli sebeplerden dolayı bazı çevreler de bu konuyla ilgili yalan yanlış bilgiler yaymaktaydı. Bazı tarihçiler de maalesef edebiyat eğitimi almadıkları ve edebî eser incelemesini de bilmedikleri için bu konu hakkında hüküm verirken hataya düşebilmekte ve insanları da yanlış yönlendirebilmekteydi. Her meselede olduğu gibi bu meselede de ideolojik bakış açısı ve tarafgirlik de olumsuz bir etken olarak ortaya çıkmaktaydı. Bu tür yanlış anlamaların önüne geçebilmek, hem de bu alandaki eksikliği giderebilmek amacıyla böyle bir çalışma yapma ihtiyacı duyuldu.

Mehmet Âkif ve II. Abdülhamid meselesi ile ilgili az sayıdaki çalışmalardan bir tanesi Prof. Dr. M. Orhan Okay'a aittir. Bu konuyla ilgili bilgi onun *Mehmed Âkif: Bir Karakter Heykelinin Anatomisi* adlı eserinde geçmektedir (Okay 1989: 16-31). Eserin on beş sayfadan oluşan üçüncü bölümü, Mehmet Âkif'in tarihî ve siyasî şahsiyetine ayrılmıştır. Orhan Okay, Mehmet Âkif'in *Safahat*'tan önce yazdığı, neşredilmiş veya yakınları elinde kalmış şiirlerinden bilinenler arasında devrin padişahını öven bir kaside, bir manzume, hatta tek bir mısra bile olmadığını söyler. Bunu, Mehmet Âkif'in karakterine güzel bir örnek olarak verir. Hâlbuki Abdülhamid tahttan indirildikten sonra ona hiciv yazanlar, hakaret edenler daha önceleri ona bir sürü kasideler, methiyeler yazmışlardı. Âkif ise böyle bir ikiyüzlülük yapmamıştır. Orhan Okay, Mehmet Âkif'in halden önce methiye yazmamak suretiyle pasif, daha sonra ise birtakım tenkitlerde bulunmak suretiyle de aktif direniş tavrı gösterdiğini söyler.

Orhan Okay, Abdülhamid'in saraya karşı menfi tavrının, özellikle Abdülhamid aleyhtarı olmasının bir sebebinin de Fatih Merkez Rüşdiyesi son sınıf talebesi iken Türkçe hocası olan Kadri Efendi'ye bağlar. Onun Âkif üzerinde büyük tesiri olduğunu söyler. Âkif ona büyük saygı ve hayranlık duymaktadır. Okay, Âkif'in gerek karakteri, gerekse taşıdığı siyasi fikirleri itibariyle Kadri Efendi'ye çok benzediğini, bu yüzden onun tesirinde kaldığını söyler.

Orhan Okay, Âkif'in, doğrudan doğruya Saray ve Osmanlı hanedanı aleyhinde olmadığını, *Safahat*'in, ilk dönem Osmanlı hükümdarları için saygı ve rahmet ifadeleriyle dolu olduğunu, onun devletin bahtiyar asırlarındaki gücünü kaybetmiş, idarede acze düşmüş devlet büyüklerini sevmediğini söyler. Bu özelliğiyle de Âkif, Jön –Türklerden ayrılmaktadır.

Orhan Okay, Mehmet Âkif'in Abdülhamid aleyhindeki en ağır şiiri olan “İstibdat” ve onun devamı intibamı veren “Hürriyet” şiirlerinin bütün Osmanlılar gibi Hürriyet'i büyük bir memnuniyetle karşılamının mahsulü olduklarını, Âkif'in, bunları o dönemdeki havanın etkisiyle yazdığını söyler.

Orhan Okay, bu bölümün başında Mehmet Âkif için: “Denilebilir ki bu sert mizaçlı adam şahsına yapılanları affetmiş, fakat siyaset yoluyla milletine yapılanlara, Hak namına haksızlığa tahammül edememiştir.” şeklinde bir ifade kullanır. Onun bu sözleri, aynı zamanda Mehmet Âkif'in II. Abdülhamid'e olumsuz bakışının sebebinin de göstermektedir. Okay'a göre Âkif, şahsi meselelerden dolayı değil, hak namına milleti namına, II. Abdülhamid'e karşı olmuştur.

Bu konu hakkında yapılmış diğer bir çalışma da Prof. Dr. Süleyman Uludağ'a aittir. Uludağ'ın makalesinin adı “Selefilik-Sûfilik ve Âkif”tir (Uludağ 2008: 136-148). Uludağ, bu yazısında ilk önce Âkif'in yaşadığı dönemdeki olaylar hakkında bilgi verir, fikir hareketlerinden bahseder. Daha sonra ise Selefilik hakkında kısaca bilgi verir. Sonra da sözü Âkif'e getirir ve onun da mutedil selefiliklerden biri olduğunu söyler. Uludağ, bu söylediğini delillendirmek için de “Âkif ve Selefilik” diye bir başlık açar. Burada *Safahat*'tan örneklerle Âkif'in selefilik yönünü gösterir. Onun aşırılık yanlısı selefiliklerden, medrese zihniyetinden, İslâmsız ve geleneksiz Batıcılardan ayırt eden ana çizgilerin bunlar olduğunu söyler.

Uludağ, Mehmet Âkif'in dini anlayışından dolayı muhafazakâr Müslümanları kollayarak, onları memnun ederek İslâmcı bir siyaset güden II. Abdülhamid'e acımasızca hücum ettiğini, İslâm inkılabının gerçekleşmesi ve Müslüman toplumun gelişmesinin önünde onu bir engel olarak gördüğünü söyler. Süleyman Uludağ devamında bu konuyu biraz daha açarak, sıkıntılı ve çalkantılı bir dönemde ince siyaset yaparak statükoyu korumaya çalışan, yenilikçi ve inkılâpçı hareketleri bir tehdit olarak algılayan Sultan Abdülhamid ile “İnkılâb istiyorum ben de fakat Abduh gibi” diyen yenilik ve inkılâp yanlısı Âkif'in birbirlerini anlamalarının ve anlaşmalarının pek mümkün olamayacağını da söyler. Ona göre bu şekildeki bir anlayış farkından dolayı Mehmet Âkif ve II. Abdülhamid çatışmışlardır.

Bu bölümde son olarak Prof. Dr. Caner Arabacı'nın bildirisi hakkında bilgi verilecektir. Arabacı'nın bildirisinin başlığı "Mehmed Âkif Abdülhamit İlişkisi"dir (Arabacı 2017: 159-177). Arabacı, meseleyi Mehmet Âkif sempozyumu vesilesiyle gündeme getirmek ister. Bu konu üzerinde durulmadığını, sevimsiz bir alan olarak görüldüğünü ama artık bunun olmaması gerektiğini söyler. Bundan kaçınmanın artık bir yarar getirmeyeceği görüşündedir.

Caner Arabacı, bildiride Mehmet Âkif'in II. Abdülhamid karşıtı cephede yer almasının sebeplerinden birisi olarak dönemin etkili propagandasını gösterir. Bu propaganda sayesinde değerler donanımı, dini metanetine rağmen sağlam duruş göstermesi gerekenlerin de bundan etkilendiğini söyler. İslâm birliği, Müslümanların dayanışması gibi hassasiyetleri olan kesimlerin dayanışma yerine çatışmasını buna bağlar. Arabacı, ikinci bir sebep olarak da Mehmet Âkif'in okuduğu mektepleri gösterir. Abdülhamid düşmanlığının en çok mekteplerde yapıldığını, buralarda okuyanların Abdülhamid'den nefret ettiklerini söyler. Mehmet Âkif de Fatih Merkez Rüşdiyesi'ndeki Türkçe hocası Kadri Efendi'den etkilenmiştir. Kadri Efendi, hürriyetçi birisidir. Arabacı, sadece bu mektebi ve kişiyi örnek olarak verir. Âkif'in etkilendiği diğer kişilerden ve okullardan ise bahsetmez. Caner Arabacı, bunlara ilâve olarak dostlarının da Âkif'i Abdülhamid karşıtlığı yönünde etkilediklerini söyler. Burada da örnek olarak sadece Hüseyin Kazım Kadri'yi verir. Diğer dostlarından ise bahsetmez.

Caner arabacı son olarak da Abdülhamid'den bahseder. Onun bazı yanlış davranışlarının da Mehmet Âkif'in ona karşı olmasına sebep olduğunu söyler.

Bu üç önemli çalışmada da meselenin bazı yönleri üzerinde durulmuştur ve isabetli tespitlerde bulunulmuştur. Fakat mesele, her yönüyle bu çalışmalarda ortaya konulmamıştır. Bunlardan Prof. Dr. Caner Arabacı'nın bildirisi, bu konunun ismini taşıması yani özellikle bu konuyu işlemesi ve bu konudaki eksikliğe dikkati çekmesi hususları bakımından önemlidir. Arabacı, meseleyi bir bildiri ile ilim âlemine duyurmuştur. Fakat çalışmasını bildiri metni özelliğinde bırakmıştır. Diğer iki çalışma ise başka bir meseleyi ele alırken bu konuya da değinmişlerdir. Bütünüyle bu konuyu işlememişlerdir.

Bu konudaki malzemenin çok olması çalışmanın bir makale sınırlarını aşmasına sebep olmuştur. Bu yüzden çalışma, iki bölüm olarak düşünüldü. Çalışmanın bu birinci bölümünde Mehmet Âkif'in şiir ve yazılarından hareketle yani eserlerinde II. Abdülhamid meselesi ortaya konuldu. İkinci bölümde ise eserleri dışındaki kaynaklarda geçen II. Abdülhamid meselesi verilecek, Âkif'in Abdülhamid'e karşı tavrını etkileyecek sebepler gösterilecektir. Mehmet Âkif, II. Abdülhamid meselesine dair umumi sonuç bu ikinci yazının sonunda verilecektir.

ŞİİRLERİNDEN VE YAZILARINDAN HARAKETLE MEHMET ÂKİF VE II. ABDÜLHAMİD MESELESİ

A. *Safahat*'ta Mehmet Âkif ve II. Abdülhamid

Safahat'ta bu konuyla epey bir bilgi vardır. Bu da gösteriyor ki II. Abdülhamid meselesi eserde Hürriyet'le birlikte ehemmiyetli bir yer tutmaktadır. Eserde bu meselenin geçtiği yerler şöyledir:

1- “İstibdat” Şiiri:

Safahat'ta Mehmet Âkif'in II. Abdülhamid'e ve onun dönemine yazdığı tek müstakil şiir “İstibdat” başlıklı şiirdir. Burada Âkif, o devri “kirli baskı dönemi” olarak vasıflamış ve II. Abdülhamid için “mevhum bir gölge”, “kanlı kâbus”, hatta “mel'un” gibi tabirler kullanmıştır. Şiir şöyledir:

İSTİBDÂD

*Yıkıldın, gittin amma ey mülevves devr-i istibdâd,
Bıraktın milletin kalbinde çıkmaz bir mülevves yâd!
Diyor ecdâdımız makberlerinden: “Ey sefil ahfâd,
Niçin binlerce ma'sûm öldürürken her gelen cellâd,
Hurûş etmezdi, mezbûhâne olsun, kimseden feryâd?*

*Otuz milyon ahâli, üç şakînin böyle mahkûmu
Olup çeksin hükümet namına bir bâr-ı meş'ûmu!
Utanmaz mıydınız bir, saysalar zalimle mazlumu?
Siz, ey insanlık isti'dâdının dünyada mahrumu,
Semalardan da yüksek tuttunuz bir zill-i mevhumu!”*

*O birkaç hayme halkından cihangîrâne bir devlet
Çıkarmış, bir zaman dünyayı lerzan eylemiş millet;
Zaman gelsin de görsün böyle dünyalar kadar zillet,
Otuz üç yıl devam etsin, başından gitmesin neket...
Bu bir ibrettir amma olmyaydık böyle biz ibret!*

Sema-peymâ iken râyâtımız tuttun zelil ettin;

*Mefahir bekleyen âbâdan evladı hacil ettin;
Ne âlî kavm idik; hayfâ ki sen geldin sefil ettin;
Bütün ümmîd-i istikbâli artık müstahil ettin;
Rezil olduk... Sen ey kâbûs-i hûnî, sen rezil ettin!*

*Hamîyyet gamz eden bir pâk alın her kimde gördünse,
“ Bu bir cani!” dedin sürdün, ya mahkûm eyledin hapse.
Müvekkel eyleyip casusu her vicdana, her hisse,
Düşürdün milletin en kahraman evladını ye’se...
Ne mel’unsun ki rahmetler okuttun rûh-i İblîs’e!*

*Değil kâbusun artık, devr-i devlet intibâhındır.
Gel ey nâzende hürriyet ki canlar ferş-i râhındır.
Emindir mevki’in: en pak vicdanlar penahındır.
Serâpâ mülk-i Osmânî müeyyed taht-gâhındır.
Serîr-ârâ-yı ikbâl ol ki: Bir millet sipâhındır (Ersoy 1998: 73).*

Şiirde Mehmet Âkif, istibdat dönemi dediği II. Abdülhamid döneminde birkaç çadırdan cihangirâne bir devlet çıkararak, heybetiyle dünyaları titreten milletimizin zelil olduğunu, göklerde yüzen bayrağımızın aşağılara indiğini söyler. Yani bu dönemi kötü olarak görür. Mehmet Âkif, daha sonra Abdülhamid’in yaptıklarına gelir ve onun haysiyetli, millî onurlu kimseleri hapse atıp sürgüne gönderdiğini, her hisse, her vicdana casusları vekil kılıp milletin en kahraman evlatlarını ümitsizliğe düşürdüğünü söyler. II. Abdülhamid, bunları yapmakla millete, şeytanın ruhuna rahmet okutacak kadar kötülükler etmiştir. Şiirde Mehmet Âkif’in Abdülhamid’i ve dönemini tenkit ettiği noktalar bunlardır. Bu sebeplerden dolayı ona karşı olduğu görülmektedir. Şiirde dikkati çeken bir husus da Mehmet Âkif’in Abdülhamid döneminde binlerce masumun öldürüldüğünü söylemesidir. Bu mecazi manadadır. Çünkü Abdülhamid döneminde kimsenin öldürülmediği tarihi bir gerçektir. Abdülhamid, muhaliflerini en fazla sürgüne göndermiştir.

Mehmet Âkif, bunları söyledikten sonra son dörtlükte ise; canlarımızı yoluna halı olarak serdik, en temiz vicdanlar sana kucak açmış bekliyorlar, artık gel diye sabırsızlıkla Hürriyet’e/II. Meşrutiyet’e seslenir. Yani Hürriyet’i /II. Meşrutiyet’i ister, Hürriyet/II. Meşrutiyet taraftarı olduğunu gösterir.

Kitapta, II. Abdülhamid ve dönemi için en ağır ifadelerin geçtiği yer burasıdır. Başka bu şekilde bir ifadelerle karşılaşmayız. Âkif, burada onun için “zıll-ı mevhum”, “kâbûs-ı hûni”, “melun”, “İblis’in ruhuna rahmet okutan” gibi ağır ifadeler kullanır, ona hakaretler eder.

2- “İstibdat” Şiirinin İkinci Kısımı:

Safahat’ta Mehmet Âkif’in II. Abdülhamid’e bakışını gösteren ikinci yer, “İstibdat” şiirinden hemen sonra gelen kısımdır. Mehmet Âkif, burada sanki yukarıda söylediklerinde haklı olduğunu göstermek için Hürriyet’ten önceki dönemde yapılanlardan bir örnek verir. O devirde yapılanlara Âkif’in bakışını göstermesi bakımından burası önemlidir. Âkif, muhalif gözüyle bize bu hadiseyi anlatmaktadır. O dönemde nasıl şüpheli davranıldığını, masum kimselere nasıl kötü muameleler yapıldığını, geride kimsesi kalıp kalmadığına bakılmadan ailelerin nasıl perişan edildiğini vermeye çalışmıştır. Halk, korkuyla sindirilmiştir. Kimse ses çıkaramamaktadır. İnsafsız, merhametsiz, liyakatsiz kişiler padişahın bir numaralı adamı olmuşlardır ve bu işleri de onlar yapmaktadırlar. İşte bu yüzden II. Abdülhamid’e karşıdır. Onun döneminde ülke böyle kötü bir hâl almıştır.

Şair, “Hürriyet”in ilânından bir gün önce, çok sıcak bir gece, evde oturmak mümkün olmadığı için biraz nefes alıp ferahlamak için yorgun olmasına rağmen evden dışarı çıkıp gezmeye başlar:

*Sıcak, ziyade sıcak bir geceydi; baktım ki:
Oturmak evde ölümden beter, dedim: Belki,
Çıkar dışarda gezersem biraz nefeslenirim;
Epey de yorgunum amma gelince dinlenirim (Ersoy 1998: 74).*

Dolaşırken sokakta acı bir çığlık duyar. Önce ne var acaba, diyerek herkes o tarafa koşuşur. Sonra da koşarak gidenler, tabana kuvvet gerisin geriye kaçırlar. Evlerdeki mumlar kısılır. Mahalledeki sesler kesilir. Şair de merak eder. Ahali niçin kaçıştı, ne var diyerek anlamak için yavaş yavaş sokulur:

*Duyulmasın mı biraz sonra başka bir acı ses?
Aceb ne var? diyerek koştu önceden herkes;
Fakat gidenlere baktım ki kaldırıp tabanı,
Bucak bucak kaçıyor: Kaç bilir misin amanı!
Kısıldı karşiki evlerde mumların hepsi,
Kısıldı sanki bütün bir mahallenin nefesi!
Kesildi nağme-i Kur’an, kesildi nağme-i sâz;*

Zaman zaman duyulan sâde bir rakik âvâz.

Niçin kaçıştı ahâli, ne var ki yâ Rabbi?

Yavaş yavaş sokulur, anlarım nedir sebebi (Ersoy 1998: 75-76).

Bakar ki beş on herif bir fakirin ellerine yapışıp sürüklüyor. Bağırın da bu adamın karısıdır. Kadının büyük evlâdı askerde ölmüştür, ikinci oğlu Yemen’de sürgündedir. Şimdi de kocasını götürmektedirler. Sebep de; adamın Efendi yani II. Abdülhamid’den sonra tahta çıkacak olan veliaht Mehmet Reşat Efendi’nin kilercisiyle uzaktan hısımlığıymış. Kilerci komşusuyla ona selam göndermiş. İşte böyle gülünç bir sebepten dolayı adamcağızı köpek sürür gibi sürükleyerek götürmeye çalışıyorlar:

Ne manzaraydı, İlâhi, o gördüğüm sahne!

Beş on herif yapışıp bir fakirin ellerine,

Sürüklüyor; öteden bir kadın diyor:

- Bırakın!

Kocam ne yaptı? Nedir cürmü bî-günâh adamın?

Zavallının büyük evlâdı öldü askerde;

İkinci oğlu da sürgün Yemen’de bir yerde.

Acıklı, göğsü sakat koyverin, didiklemeyin;

Günahtır etmeyin, oğlum, ayıptır eylemeyin.

Efendi kim, o ne bilsin? Bilirse hem ne çıkar?

Kilercisiyle uzaktan biraz hısımlığı var.

Geçende komşuyu görmüş, demiş selam söyle.

Demek alınmayacak Tanrı’nın selâmı bile!

Köpek sürür gibi insan sürüklenir mi ayol (Ersoy 1998: 76)?

Bunların başında da bir paşa vardır. Koskoca paşa böyle küçük bir işle uğraşmaktadır. Üstelik böyle birisi padişahın birinci kuludur. Âkif, paşaya bir güzel hakaret eder. Korkuluk gibidir; kazık kadar boyu vardır; kemik kafalıdır; sakalı ocak süpürgesine benzemektedir; gözleri budak delikleri tarzında çifte oyuk olup adeta büyükçe bakla kadar olan alınının az altına sokulmuştur; bıyığı kırdı yetmiş diken yemişli çalı; ağzı da in gibidir. İşte paşam dedikleri garip yaratık böyledir. Belinde bağlılık kılıcı, elinde bir kamçı.. general nişanları altında, ayın parlak ışığı içinde, imanın göğsüne girmiş bir düğüm gibi durmaktadır. Bu bakış açısı aynı zamanda Mehmet Âkif’in II. Abdülhamid’in etrafındaki adamlara da bakış açısıdır. Onlardan bu şekilde nefret etmektedir:

— Paşam mı? Nerde paşa?

Şu korkuluk gibi dimdik duran herif mi? Paşa!

Tasavvur et: iki arşın kazık kadar bir boy!

Getir de üstüne kalpaklı bir kemik kafa koy.

Ocak süpürgesi şeklinde bir sakal yaparak,

“Senin bu işte yüzün, al!” deyip o yüzüze tak.

Ocak süpürgesi, lâkin süpürmüyor, yıkıyor;

Nedense bittiği yerden cenazeler çıkıyor!

Budak delikleri tarzında aç da çifte oyuk,

Büyükçe bakla kadar alnın az altına sok.

Bilir misin çalı altında gizli inler olur:

Yılan sabah çıkar, akşam usulcacık sokulur;

Bıyık o kırdaki yetişmiş diken yemişli çalı;

Ağız da in gibi asla görünmüyor, kapalı.

Bu şekl-i mühişi mümkünse bir düşün şöyle,

Paşam dedikleri u'cûbe işte aynıyle!

Belinde seyf-i “sadâkat”, elinde bir kamçı,

Ferik nişanları altında gördüğüm umacı,

Ziyâ-yı bedr-i münîrin içinde, yâ Rabbî,

Dururdu sîne-i îmâna girmiş ukde gibi!

Sema, zemin bütün envâr iken o pis gölge,

Cebîn-i pâkine leylin ne pâyidâr leke (Ersoy 1998: 76-77)

Âkif bundan sonra sözü tekrar kadına vererek bir de onun ağzında paşaya hakaret eder. Yukarıdakilere ilâve olarak pampin-yaşlı-bunak; zebani kıyafetli; gulyabâni; yumru başlı; yılan bakışlı şebek benzetmelerini kullanır:

— Kuzum, nasıl paşasın, görmüyor musun? Kocamı

Sürükleyip duruyorlar...

— Defol kadın, adamı

Vurunca öldürürüm ha! Benim şakam yoktur.

— Çekil hanım, paşa laf dinlemez; vurur mu, vurur.

Bilir misin onu! Şevket-meâb Efendimiz'in

Birinci bendesidir...

— *Hay yetişmesin pampin!*

— *“Sürün!” demiş, ona Şevketli’nin irâdesi var.*

— *Sürüm sürüm sürünün tez zamanda alçaklar!*

Ya sen, zebâni kıyafetli, gulyabâni paşa,

İlâhi yumru başın bir geleydi sivri taşa!

Yılan bakışlı şebek, bir bakın şunun gözüne!

Kazık boyundan utan... Tû! Herif, senin yüzüne!

Sakın mahallede erkek bırakmayın, götürün (Ersoy 1998: 77).

Paşa, bu işleri Sultan’ın yani Abdülhamid’in iradesiyle yapmaktadır. Elinde padişahın: “Adamı sürün!” diye fermanı vardır. Kadının evi başına yıkılmıştır. Çünkü evde erkek kalmamıştır. Torunları ne olacak diye düşünen yoktur. Aç kalıp dileneceklerdir:

Sayıyla vermediler, öyle, posta posta sürün!

Bakın şu hayduda, durmuş yıkın diyor evimi!

Torunlarım ya herif, aç kalıp dilensin mi (Ersoy 1998: 78)?

İşin acı tarafı mahallede de kimsede çit yoktur. Susup da kurtuluruz diye “sıçan” gibi evlerinde sinmişlerdir. Hâlbuki yarın sıra onlara da gelecektir:

Mahallemizde de çit yok, ne oldu komşulara?

Susup da kurtulacak sanki hepsi aklısıra.

Ayol, yarın da sizin hânümanınız sönecek...

Ne var sıçan gibi evlerde şimdiden sinecek?

Yazık sizin gibi erkeklerin kıyâfetine... (Ersoy 1998: 78)

Kadınının feryatları, hareketleri çare etmez ve sonunda kadın bayılır. Kocasını da cenaze hâlinde götürürler:

— *Yetiştii yaygaran artık... Çekil kadın evine!*

Atın şu kaltağı gitsin, tığın hemen içeri.

— *Paşam, bayıldı kadın.*

— *Anlamam o hileleri.*

Demek ki bekleyelim gelsin âlemin keyfi...

*Saat üç oldu, geciktik, omuzlayın herifi.
Refik-i ömrü giderken cenâze hâlinde,
Serildi, kaldı kadın âşiyân-ı lâlinde (Ersoy 1998: 78).*

Bundan sonra şairin artık tahammülü kalmaz. Sınırları boşanır. Gözyaşları, sel gibi akmaya başlar. Oradan ayrılarak evine gelir. Bütün o facialar, sabaha kadar gözünün önünden gitmez. Haksızlığa uğrayan birisi gözünün önünde ağlayıp inlemiştir ve bir şey yapamamıştır. Sadece bunu seyretmiştir. Bu durum ona büyük acı verir. Başkalarının da bu caniliği yaptığını, onun gibi ses çıkarmadığını düşünerek biraz olsun teselli bulmak ister:

*Benim de bitti nihayet tahammülüm, tâbım;
Boşandı seyl-i dümû'um, boşandı a'sâbım.
Utandım ağlıyarak, ağladım utanmıyarak!
Diyordu sanki o biçâre karşıdan:
-Alçak,
DemİN gerekti hamiyyet! Hem ağlamak ne demek?
Figân ederse kadın, susturur koşup erkek.*

*Eve döndüm, bütün o fâcialar
Geldi karşımda durdu subha kadar.
Döndü didemde bin hayâl-i elim!
Öttü beynimde bin figân-ı yetim.
Ağlasın inlesin de bir mazlûm,
Olayım seyre sade ben mahkûm!
Yalnız ben miyim fakat câni?
Kim çıkıp "Yapmayın!" demişti, hani?
Sustu herkes duyunca feryâdı,
Kimsecikler yerinden oynamadı (Ersoy 1998: 78).*

Şair, bu hadiseden o kadar çok etkilenmiştir ki bu durumu Kur'an'ın sesinin kısılmasına, güya Mevlâ'nın sedasının susmasına benzetir. Çünkü bu hâl, İslâm'a uymamaktadır. Sonra kendini toplar ve nefesine: "Sus, O susmaz!" der. Arnavutluk'ta II. Meşrutiyet'in ilânı dolayısıyla atılan topları Kur'an ve Mevlâ'nın tehdit eden sesi olarak gösterir. Bu da Akif'in ilân edilmeden önce, II. Meşrutiyet'e bakışını göstermesi bakımından önemli bir durumdur:

*Sesi hattâ kısıldı Kur'ân'ın,
Sustu gûyâ sadâsı Mevlâ'nın!
Sus! O susmaz: Nidâ-yı tehdîdi,
Dinle bak nerden in'ikâs etti:
Arnavutluk'ta gürleyen toplar
Geliyor işte payitahta kadar (Ersoy 1998: 79)!*

Mehmet Âkif, “İstibdat” şiirinin ikinci kısmındaki bu hadiseyi biraz abartarak ve değiştirerek vermiştir. Paşayı kötölemek ve hadiseyi acıklı hâle getirebilmek için her şeyi yapmıştır. II. Abdülhamid, herkesi sürgüne göndermemektedir. Döneminde bu kadar çok sürgüne giden yoktur. Sürgüne gönderdiği kişileri, iyi görevlerle görevlendirmiş, geride kalan ailesine maaş bağlamış, çocuklarını da okutmuştur. Sürgüne giden edebiyatçıların hayatlarına bakıldığında bu durum açıkça görülecektir. Ayrıca bu kadar basit sebeplerle de insanları sürgüne göndermemiştir.

Nitekim bu “İstibdat” şiirinin gerçek yazılış sebebini Mithat Cemal Kuntay, *Mehmet Âkif* kitabında anlatmıştır. Bu hadise onun başından geçmiştir. Âkif, Kuntay’ın tabiriyle “gördüklerine duyduklarını da katarak” şiiri, bu şekilde yazmıştır. Kitaptaki bu yer şöyledir:

İstibdatta, bir gece, beş dakikada siyasî adam oldum; evimde Mektebi Hukuk notlarını beyaza çekerken, politika suçlusuz olarak basıldım. Zaptiyede epeyce yattım. Nihayet Zaptiye Nazırı bir çocuğu tevkif ettiğini gördü; tebessüm ederek beni bıraktı... Bu tevkiften Akif'in duyduğu teessür Meşrutiyete kadar sürüyordu. O kadar ki, Akif, Meşrutiyetten sonra “İstibdat” adındaki şiirini yazıp bana ithaf edince ben bu iltifatın sebebini anlamıyordum. Sebebi benim “siyasî Baskın”mış.

Ancak Akif bu şiirdeki baskını kendi mahallesinde olmuş gibi yazdı; sebebini de başka baskınlardan alarak. ... Abdülhamit devrinde birtakım siyasi baskınlar oluyordu; amma Akif'in pek yakından bildiği benimkiydi; ve bende vakanın şahsını görüyordu. Gördüklerine duyduklarını da katarak “İstibdat” şiirini yazdı. Bir Çerkez Paşası vardı; iptidâî sakalı, Abdülhamit devrinin korkunç remziydi; evler yıkan adama, bu sakal çok yakışıyordu. Akif de “İstibdat” şiirindeki siyasi baskını, bu sakal münasebetiyle, bu paşaya yaptırdı (Kuntay 1986: 95).

Mithat Cemal Kuntay’ın burada anlattıklarında önemli bir husus daha vardır. Kuntay tutuklanınca Âkif: “Artık bir zaman için kimse ile görüşmen doğru değil, hatta benimle de!” diyerek onunla birkaç ay görüşmemiştir. Mithat Cemal, bunu Âkif’in korkması olarak verir. Bu da Mehmet Âkif için önemli bir detaydır:

Bu manasız tebessümün karşısında tevkifimi, az kaldı, ben de ehemmiyetsiz bulacaktım. Fakat Akif'in şairliği imdada yetişti; derin gözlerle yüzüme baktı: "Artık bir zaman için kimse ile görüşmen doğru değil, hatta benimle de!" Akif'in bu sözü ile, tevkifim, tekrar mühim vaka oldu. Ve o benim hesabıma korkarak, bana gelmedikçe bizim ev siyasi bir şey oluyordu (Kuntay 1986: 95).

Mehmet Âkif, "Köse İmam" adlı şiirinde de II. Abdülhamid döneminde, "sâye-i şâhane" deyip yani padişahın ismini kullanıp onun adına her türlü kötülüğü yapan padişahın etrafındaki böyle kötü adamlardan bahsetmektedir. Bu yer de şöyledir:

Eskiden vardı ya meydanda gezen ipsizler:

Hani bir "sâye-i şâhane" çekip her şeyi yer!

Onların birçoğu ahrâr-ı izâm oldu bugün;

Mürteci, nah kafa, bizler... Kerem et; hâli düşün (Ersoy 1998: 116)

3- Oflu Mandal Hoca Hadisesi:

Safahat'ta II. Abdülhamid döneminde yapılan yanlış davranışlara bir başka örnek de "Âsım"da yer alan Mandal Hoca hadisesidir. Köse İmam, onun sürgüne gönderilmesini anlatır. Mehmet Âkif, eserde bu hadiseye uzunca bir şekilde yer verir.

Köse İmam, Mandal Hoca'ya yapılanları söylemeden önce kendisinin de sürgüne gönderilmesini anlatır. Suçunun ne olduğunu bilmemektedir. II. Abdülhamid'i bir dolduran olmuştur. Yani hakkında yalan yanlış bir jurnal verilmiştir. Onu karakola çağırırlar. Erzurum'a gönderileceğini söylerler. Eve gidip hazırlanmasına bile müsaade etmeden diğer sürgünlüklerle birlikte bir kayığa bindirirler. Mevsim, kışın en şiddetli olduğu bir zamandır. Yorgan döşek bir yana, Köse İmam, üzerine abasını bile alamamıştır. Gece yola çıkarlar, soğuktan titreye, titreye dört günde Trabzon'a ulaşırlar. Köse İmam'a böyle zor şartlar altında bir yolculuk yaptırırlar:

– Kadri Bey sağdı, Trabzon'da henüz vâliydi.

Yine bir dolduran olmuştu ki Abdülhamid'i,

Karakoldan dediler: "Şimdi, İmam, Erzurum'a!"

Bir de kış, bir de kıyâmetti ki artık sorma!

Tıktılar, çalyaka, bir tekneye; sırtım gevşek,

Abam arkamda değil, sonra ne yorgan, ne döşek,

Titredim beş gece, dört gün...

– Ne de çok! Beş gece mi?

– Hocazâdem, hele bin türlü meşakkatle gemi,

Bizi bir sâhile aktardı “Trabzon” diyerek.

Henüz inmiş bakınırken: “Bunu Vâlî görecek.

Götürün şimdi öbür Lâz’la berâber konağa;

“Durmayın!” emrini vermez mi bir oldukça ağa (Ersoy 1998: 376)?

Mehmet Âkif, babasının talebesi olan Köse İmam’ı *Safahat*’ta: “İlmi az, görgüsü çok, fitratı yüksek bir imam, olarak tavsif eder (Ersoy 1998: 111). II. Abdülhamid döneminde onun gibi kimseler bile sürgüne gönderilebilmektedir. Üstelik sürgüne gönderilme şekli de böyle çok kötüdür.

Köse İmam’ı Trabzon’da vali Kadri Paşa karşılar. Ona iyi muamele eder. Bu da Abdülhamid döneminde idarecilerin ona karşı olan tavrını göstermesi açısından önemli bir davranıştır. Atadığı valiler, emirlerini uygulamamaktadır, sürgünlüklere iyi davranmakta, onları kollamaktadırlar. Onlar da Hürriyet taraftarıdır.

Köse İmam, daha sonra sözü kendisi gibi sürgüne gönderilen Mandal Hoca’ya getirir. Mehmet Âkif, Köse İmam ile Hocasâde’yi karşılıklı konuşarak onun hakkında bilgi verir. Mandal Hoca, aslen Ofludur. İstanbul’da Yeni Cami gibi önemli bir camide vaizlik yapmaktadır. Herkesin tanıdığı meşhur birisidir. Nevi şahsına münhasır bir kişiliktir. Dünyada esir olduğu bir kuvvet yoktur. Kimseden korkmamaktadır:

Yeniden doğmuşa döndüm. Aradan geçti biraz,

Söktü Mandal Hoca’dır gürleyerek...

– Ay, o mu Lâz?

– Yeni Câmî’deki vâiz, bileceksin belki?

– Bileceksin ne demek, Mandal’ı kim bilmez ki?

Tacı yok, tahtı da yok, kendine mâlik sultan.

Gâlibâ öldü ki hiç gördüğümüz yok?

– Çoktan!

Ne güzel söyledin, oğlum, Hoca sultandı evet.

Yoktu dünyâda esîr olduğu hiçbir kuvvet (Ersoy 1998: 376-377).

Mandal Hoca da aynı Köse İmam gibi kötü bir şekilde Trabzon’a sürgüne gönderilir. Kış olmasına, hava çok soğuk olmasına rağmen üzerinde giyecek bir şeyi yoktur, çıplak gibidir. Yalnız bir entarisi vardır, o da ıslaktır. Eteklerinden sular akmaktadır. Göğsü açıktır, kılları soğuktan donmuştur. Ama Mandal Hoca bunlara aldırmaz. Son derece öfkelidir, ateş püskürmektedir, hainlere lanet, diye bağırır. Mehmet Âkif, burada Mandal Hoca’yı

hareketleriyle, davranışıyla, şekliyle tam bir Karadenizli tipinde tasvir etmiştir. Bu tasvirinde son derece başarılıdır:

Hele sen yoldaşımın hâlini görseydin o gün,

Eskisinden de perişandı...

– Tabî’î, sürgün.

– Başta bir dalgalı fes, tâ tepesinden o ibik,

Çuk oturmuş bakıyor; mâvi beş on kat iplik,

Sapı yok püskülü tutmuş da, dışından ibiğe,

Bağlamış sımsıkı “Artık bu da kopmaz ya!” diye.

Önü göçmüş sarığın, arka taraf vermiş bel;

Çağlıyor püsküle baktım, üzerinden tel tel.

Saçak altında o gözler uzanan kaşlardan;

İki şimşek dolu gök sanki, yanarsın baksan!

Sonra, hendekler açılmış gibi kat kat bir alın;

Hani, bin parça olur, düşmeyegörsün, nazarın!

İri burnundan inip savruluyor çifte duman,

El ayak bağlı, solurken bu kıyılmaz arslan.

Karayel indiredursun tipi, yağmur, kar, kış;

Hoca çıplak, yalnız çok senelerden kalmış,

Yanı yırtmaçlı bir entârisi var sırsıklam,

Akıyor dört eteğinden hani bîçâre adam.

Lâkin aldırdığı yok: Hem sövüyor, hem yürüyor;

Göğsünün kolları donmuş, o ateş püskürüyor!

Oflu “Hâinlere lâ’net!” dağıtırken bol bol,

Kime benzetti ki bilmem, beni “Berhurdar ol”

Diyerek okşadı; artık ne kadar hoşlandım,

Bilemezsin... Sıcacık bir aba giydim sandım (Ersoy 1998: 377).

Köse İmam, Hoca Mandal’la birlikte vali beyin makamına giderler. Vali bey, onları fazla bekletmeden kabul eder. Köse İmam’a, sen yine kışın yollara düştün mü, diye sorar. Mandal Hoca’ya da Yıldız’a gidip niye böyle yaptığını sorar. Meseleyi onlar gelmeden sormuştur:

– Bakalım şimdi makamında görün Kadri Bey’i;

Zorlu vâliydi herif...

– *İlme de vardır emeği.*

Evet, oğlum, Hoca Mandal'la tutunduk el ele,

Evvêlâ Kâzım'ı gördük; bizi hürmetlerle,

Alarak durmadı vâlîye haber gönderdi;

Geliniz, emrini vâlî de serîan verdi.

Kâzım önden, hadi bizler de peşinden daldık.

– *Vay İmam, sen yine düştün mü bu kışlarda? Yazık!*

Ya Hocam, sen niye tâ Yıldız'a çıktın bu sefer?

Otur anlat, bakalım, çünkü fenâ söylediler.

– *Kim fenâ söyledi?*

– *İstanbul'a sormuştuk da... (Ersoy 1998: 378).*

Mandal Hoca, anlatmaya başlar. Bir meselede Abdülhamid'i uyarmak için Yıldız Camii'ne gider. Burada hocanın Abdülhamid için zalim ifadesi kullandığı görülmektedir. Camide Abdülhamid'i kafes arkasında görür. Hoca, onun bu hâlini, hanımlar gibi saklanmak olarak verir. Koca Padişahın bu şekilde olacağını ummamıştır. Büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Caminin etrafı Abdülhamid'i korumak için kırk elli bin askerle sarılmıştır. Başka bir sürü adam da vardır. Mandal hoca, II. Abdülhamid namaz kılacak diye altmış bin adamın namaz kılamadığını söyler. Bu durumu da kabul edemez. Ayrıca Abdülhamid'in namaz kılması için tertip edilen merasime de çok masraf yapıldığını söyler. Bunu da israfı aşan bir durum olarak görür:

Oflu tedrîc ile bağdaş kurarak koltukta,

Dedi:

Çoktan beridir vardı benim bir derdim:

Gideyim, zâlimi îkâz edeyim, isterdim.

O, bizim câmi uzaktır, gelemez, mâni' ne?

Giderim ben, diyerek, vardım onun câmi'ine.

Kafes ardında hanımlar gibi saklıydı Hamid,

Koca Şevketli! Hakikat bunu etmezdim ümid.

Belki kırk elli bin askerle sarılmış Yıldız;

O silâhşörler; o fesli herifler sayısız.

Neye mâl olmada seyret, herifin bir namazı:

Sâde altmış bin adam kaldı namazsız en azı!

Hele tebzîri aşan masrafı, dersin, sorma (Ersoy 1998: 378).

Mandal hoca, maskaralık olarak gördüğü bu duruma daha fazla dayanamaz ve camide II. Abdülhamid'e bağırmağa başlar. Ona niye saklandığını sorar. Milletten bucak bucak saklanmaktadır. Onu bir gören yoktur. Halkın içine çıkmamaktadır. Etrafını böyle insanlarla çevirmiştir. Ona ulaşmak, onu görmek mümkün değildir. Mandal Hoca, ancak korkan insanlar böyle saklanır der. Korkuyorsa da muhakkak bir kabahati vardır. Onun için korkmaktadır:

*Gördüğüm maskaralık gitti de artık zoruma,
Dedim ki: “Bunca zamandır nedir bu gizlenmek?
Biraz da meydana çıksan da hasbihâl etsek.
Adam mı, cin mi nesen? Yok ne bir gören; ne eden;
Ya çünkü saklanıyorsun bucak bucak bizden.
Değil mi saklanıyorsun, demek ki: Korkudasın;
Ya çünkü korkan adamlar gerek ki saklansın.
Değil mi korkudasın var kabâhatin mutlak!..” (Ersoy 1998: 378-379)*

Mandal Hoca, bunları söyleyince II. Abdülhamid'in adamları üzerine çullanırlar ve hocayı tekme ve dipçiklerle yere yatırır. Kendinden geçinceye kadar döverler. Mandal Hoca, gözünü ancak ertesi gün açabilir. Denizin üstünde bir vapurdadır. Onu da hemen sürgün etmişlerdir:

*Bir de baktım, canavarlar pusulardan çıkarak,
Koşular, tekmeye kuvvet kimi, dipçikle kimi,
Serdiler her tarafından delinen pöstekimi.
– Sonra?..
– Ben hissimi kaybetmişim artık...
– Vah! Vah!
– Sanki bir korkulu rü'yâ idi... Ferdâsı sabah,
Deniz üstünde bulup kendimi şaştım bu işe, (Ersoy 1998: 378-379)*

Fakat Mandal Hoca, yaptığından pişman değildir, İstanbul'a dönünce yine aynı şeyi yapacağını söyler. Buradan sürgün etmenin bir işe yaramadığı, insanların pişman olmadığı, aksine kinlerinin, nefretlerinin daha da arttığı sonucu çıkarılabilir:

*Dedim ki: “Anlatırım ben, Hamid öbür gelişe.
Adam aldıkça Lâzistan kıyısından takalar,*

Kurtuluş yok, seni Mandal yine bir gün yakalar!” (Ersoy 1998: 379)

Yukarıda da geçtiği gibi Trabzon valisi Kadri Bey, sürgün olmalarına rağmen hem Köse İmam’a hem de Mandal Hoca’ya iyi davranır. Onları giydirir, kendi cebinden para da verir. Oflu Mandal Hoca parayı almaz, Köse İmam ise alır:

Kadri Bey hem beni, hem vâizi tatyîb etti;

Aba giydirdi ki bizlerce birer hil’atti.

Sonra birçok paralar verdi...

– Cebinden mi?

– Evet.

Oflu reddetti, ben aldım...

– İyi olmuş...

– Elbet (Ersoy 1998: 379).

Mehmet Âkif, şiirin sonunda kıssadan hisse bağlamında Mandal Hoca’nın davranışını değerlendirir. Millete onun imanı gibi sağlam iman gerektiğini, Şark’a onun gibi imana sahip beş on kişi getirilebilse yani Şark’ta böyle beş on kişi olsa, dünyayı yine tir tir titretebileceklerini söyler. Müderrisler artık onun gibi hak yoluna kellesinden geçebilecek mollalar yetiştirememektedirler. Şiirde Mandal Hoca’nın bu özellikleri yüzünden övüldüğü görülmektedir:

– İşte gördün ya, Hocam, millet için lâzım olan,

Hoca Mandal’daki iman gibi sağlam iman.

Titretirsin yine dünyâyı, emîn ol, tir tir;

Hele sen Şark’a o îmanda beş on sîne getir.

Zübbe vâlîye çatan hangi müderrisse, ona,

Sorarım ben ki: Açık gördüğü bir hak yoluna,

Kellesinden geçecek molla yetiştirmiş mi (Ersoy 1998: 380)?

Mehmet Âkif biraz daha ileride imanın yanında ilmi de ilâve eder. Oflu’nun bu kuvvetli imana göre ilmi de olsaydı dünyanın baştanbaşa tevhit ile dolacağını yani İslâm’ın dünyaya hâkim olacağını söyler. Kur’an-ı Kerim’in yücelttiği veli zümresi bunlardır. Yani ilmi ve imanı kuvvetli olanlar. Sadece imanı olanlar değil:

Oflu’nun ilmi de olsaydı o îmana göre,

Şimdi baştanbaşa tevhîd ile dolmuştu küre.

O nasıl kalb, o nasıl azm, o nasıl itmînân?..

İşte tevfik-i İlâhî'ye yürekten inanan;

İşte “Lâ havfe aleyhim” diye Kur’ân-ı Hakîm,

Bu velî zümreyi etmektedir ancak tekrîm (Ersoy 1998: 382).

Burada Mehmet Âkif'in, Mandal Hoca'nın camide çıkıp herkesin içerisinde II. Abdülhamid'e bağırmasını iyi bir şeymiş gibi verdiği görülmektedir. Bu, belki biraz zorlayarak hutbede, yanlış yaparsam ne yaparsınız, diye soran halife Hz. Ömer'e, seni kılıcımızla düzeltiriz, diyen sahabenin davranışına benzetilebilir. Ya da biraz daha ileride bir zalime hakkı hatırlatmayı en büyük cihat olarak görmesine de uygun olabilir.

Hak için can verenin pâyesi elbet bu olur.

Hakkı bir zâlime ihtâr, o ne şâhâne cihâd!

“En büyüktür” dedi Peygamber-i pâkize-nihâd .

Hak zelil oldu mu millet de, hükûmet de zelil (Ersoy 1998: 383).

Ama Mandal Hoca'nın ağzından Abdülhamid'in bu şekilde korunmasını da tenkit etmesi doğru değildir. II. Abdülhamid'in evhamlı olduğu bilinmektedir. Fakat bunda da büsbütün haksız değildir. Döneminde, onun böyle davranmasını gerektiren pek çok hadise olmuştur. Ona karşı birçok suikast girişiminde bulunulmuştur. Bunların en meşhuru da 21 Temmuz 1905 tarihinde bu hadisenin geçtiği Yıldız Camii'nde olmuştur. Yani Mandal Hoca hadisesinden daha sonraları. Mehmet Âkif bu hadiseyi bildiği hâlde yine de Mandal Hoca'nın Abdülhamid'in korunmasını tenkit etmesini doğru olarak verdiği görülmektedir. Abdülhamid şayet böyle korunmamış olsaydı çoktan öldürülürdü. Nitekim Hz. Ömer de bir suikast sonucu öldürülmüştür. Bu tavır, Mehmet Âkif'in II. Abdülhamid'e bakışını göstermesi bakımından önemlidir. Mandal Hoca'nın yaptıklarını doğru bulabilecek kadar ona karşıdır.

Mehmet Âkif, yukarıda “İstibdat” şiirinin ikinci kısmında olduğu gibi bu hadiseyi de abartarak biraz da hoca tipini karikatürize ederek vermiştir. Verdiği sayılar bunun delilidir. Mandal Hoca, Yıldız Sarayı'nın kırk elli bin askerle sarılmış olduğunu, buna ilâveten “silâhşörler”, “fesli herifler” dediği sivil polis ve ajanlarla bu sayının altmış bine çıktığını söylüyor. II. Abdülhamid'in Cuma namazı kılabilmesi için altmış bin insan namaz kılammıştır. Bu sayının abartılı olduğu açıktır. Bunun gibi büyük bir ihtimalle Köse İmam'ın ve Mandal Hoca'nın da sürgüne gönderilme şekilleri de abartılıdır. Mehmet Âkif söylediklerinin daha tesirli olabilmesi için bu şekilde bir anlatımı tercih etmiştir.

Nitekim Mehmet Âkif, “İstibdat” şiirinde, Mithat Cemal Kuntay'ın tutuklanması işini hiç alakası olmayan Çerkez Paşa'ya yaptırdığı gibi, tutuklama hadisesini de bu şekilde epey bir

değiştirdiği gibi, Mandal Hoca hadisesinde buna benzer değişiklikler yapmıştır. Mesela Ali Şevki Hoca'yı Köse İmam yaparak vermiştir. Köse İmam'ın Ali Şevki Hoca olduğunu Âkif, Mithat Cemal'e bizzat kendisi söylemiştir (Kuntay 1986: 56). Âkif, kahramanlarda böyle değişiklikler yaptığı gibi hadisenin anlatımında da değişikliklere muhakkak gitmiştir. Hadiseyi hatırdan, haberden veya gerçek olaydan çıkarıp tahkiye şekline sokmuştur. Muhayyilesini işletmiş, kurmaca bir metin oluşturmuştur. Nitekim Mandal Hoca hadisesinin geçtiği "Âsım"da Mehmet Âkif, Köse İmam'ın/ Ali Şevki Hoca'nın iki çocuğu olduğunu söylemiştir. Ama hakikatte hoca hiç evlenmemiştir.

4- Abdülhamid'in Geçtiği Bir Yer:

Safahat'ta II. Abdülhamid'in olumsuz olarak geçtiği diğer bir yer de yine "Âsım"dadır. Burada Köse İmam II. Abdülhamid için, gölgesinden bile korkup bağırın bir ödle, ifadesini kullanır. Mehmet Âkif eserinde Abdülhamid hakkında böyle olumsuz bir ifade kullanmakta bir mahsur görmez:

Gölgesinden bile korkup bağırın bir ödle,

Otuz üç yıl bizi korkuttu "şeriat" diyerek (Ersoy 1998: 115).

5- Semerci ile Eşek Hikâyesi:

Âkif, "Hürriyet"ten evvel, II. Abdülhamid'e ve onun dönemine yukarda gösterildiği gibi olumsuz duygularla bakmaktadır. O da "Hürriyet"i istemektedir. "Hürriyet" ilân edilince bu isimle bir şiir bile yazar. Fakat gelen "Hürriyet", onun istediği "Hürriyet" değildir. İşler eskisinden daha da kötü olmuştur. Yaşananlar onun hayallerini yıkmıştır. ²

Belki bu "Hürriyet"i yanlış anlama ve ülkenin daha kötüye gitmesi yüzünden Âkif'in II. Abdülhamid hakkındaki fikirleri de zamanla yumuşamış gibidir. "Âsım"da bunun örnekleri vardır. Bunlardan bir tanesi semerci ile eşek hikâyesidir.

Köse İmam, Mehmet Âkif'in babasını kızdırmak için ona II. Abdülhamid ve dönemini kötülemeye başlar. "Yıldız'daki baykuş" ifadesini kullandığı Abdülhamid'in ölmesi gerektiğini, yoksa ülkenin sonunun iyi olmayacağını söyler. Bu şekilde ona takılır:

– *"Ortalık şöyle fena, böyle müzebzeb işler;*

Ah o Yıldız'daki baykuş ölüvermezse eğer,

Âkıbet çok kötü..." dîbâce-i ma'lûmuyle,

Söze girdim (Ersoy 1998: 364).

² Mehmet Âkif'in Hürriyet'e /II. Meşrutiyet'e bakışı için bk., (Safi 2003b: 387-402).

Bunun üzerine Mehmet Âkif'in babası doğrularak Köse İmam'a eşeklerle ilgili bir mesel anlatır. Eşekler, semerciyi beğenmezler, ondan kurtulmak isterler. Nihayet usta, bir gün ölür. Yerine başka birisi gelir. Fakat bu acemiymiş. Yaptığı semerler yüzünden eşekler veterinerlik olurlar. Bir deri bir kemik kalırlar. Böyle olunca da eski semerciyi ararlar. Değerini bilemediklerine hayıflanırlar:

*“Oğlum, bu temenni neye benzer, bana bak:
Eşeklerin canı yükten yanar, aman, derler.
Nedir bu çektiğimiz derd, o çifte çifte semer!
Biriyle uğraşıyorken gelir çatar öbürü;
Gelir ki taş gibi hain, hem eskisinden iri.
Semerci usta geberseydi... Değmeyin keyfe!
Evet, gebermelidir inkisar edin herife.
Zavallı usta göçer bir gün akıbet, ancak,
Makamı öyle uzun boylu nerde boş kalacak?
Çıracak mı, kalfa mı, kim varsa yaslanır köşeye;
Takım biçer durur artık gelen giden eşeğe.
Adam meğer acemiymiş, semerse hayli hüner;
Sırayla baytarı boylar zavallı merkepler.
Bütün o beller, omuzlar çürür çürür oyulur;
Sonunda her birinin sırtı yemyeşil et olur.
“Giden semerciyi, derler, bulur muyuz şimdi?
Ya böyle kalfa değil, basbayağ muallimdi.
Nasıl da kadrini vaktiyle bilmedik, tuhaf iş:
Semer değilmiş o rahmetlininki devletmiş (Ersoy 1998: 364-365)!”*

Mehmet Âkif'in babası 1888 yılında vefat etmiştir. Abdülhamid sonrasını görememiştir. Mehmet Âkif, hikâyeye bu hatırayı da ilâve ederek durumun babasının öngördüğü gibi olduğunu söylemek ister. Babası bu konuda haklı çıkmıştır. Yeni gelenler, Abdülhamid'i aratmışlardır. Onun kadar usta siyasetçi olamamışlardır. Ülkeyi zayıf, hasta bir hâle sokmuşlardır. Hikâyede geçen vaktiyle kadrini bilemedik, rahmetlininki devletmiş gibi ifadeleri gerçekte hikâyenin aslında yokmuş gibi durmaktadır. Mehmet Âkif'in bunları söylemesi önemlidir. Bunlarla Abdülhamid döneminin hakkını takdir ettiği açıkça görülmektedir. En azından eserinde böyle ifadelere yer vermesi de önemlidir.

Mehmet Âkif, daha sonra Köse İmam'ın ağzından meselenin millette olduğunu, millet bu durumdayken daha çok sırtına semer vurulacağını da söyler. Hükümdarların yaptığı önemli değildir. Halkın düzelmesi lazımdır:

Nasihatim sana herzeyle iştigali bırak;
Adamlığın yolu nerdense, bul da girmeye bak!
Adam mısın: Ebediyyen cihanda hürsün, gez;
Yular takıp seni bir kimsecik sürükleyemez.
Adam değil misin, oğlum: Gönüllüsün semere;
Küfür savurma boyun kestiğin semercilere (Ersoy 1998: 365).

Mehmet Âkif'in yukarıda verilen semerci ile eşek hikâyesinden önce Köse İmam'ın babası hakkında söylediği: “Hoca Saray'ı sevmezdi, ama hoşlanmadığından dolayı da sövmezdi sözü”, yine: “Padişah dendi mi, çokluk dil uzatmazlarmış.” ifadesi aslında onun bu sonraki tutumunu da gösterir. Böyle yapılmasını tavsiye ediyor veya kendisi de böyle davranmıştır denilebilir. Mehmet Âkif'in II. Abdülhamid hakkındaki sonraki tutumunun bu olduğu söylenebilir:

– Evet, oğlum, Hoca sevmezdi, bilirdim, Saray'ı;
Ama sövmezdi de hoşlanmadığından dolayı.
Vardı bir duygusu besbelli ki...
– Bilmem, varmış...
Pâdişah dendi mi, çokluk dil uzatmazlarmış (Ersoy 1998: 364)!

6- Gemi ve Kaptan Fıkraları:

“Âsım”da, “Semerci ile Eşek” hikâyesinden sonra Mehmet Âkif, iki gemi ve kaptan fıkrası daha anlatarak meseleyi işlemeye devam eder. Kitapta eskiyi temsil eden Köse İmam, “Semerci ile Eşek” hikâyesini anlatıp eskinin daha iyi olduğunu ima edince, yeniyi temsil eden Hocaşade (Âkif), ona itiraz eder. Kendi nesillerinin maziye kesip attıklarını, artık daha geriye dönüp bakmayacaklarını söyler. Eski dönemden çoktan demir alıp uzaklaşmışlardır. Köse İmam da bunun üzerine onların bu gidişle ancak Kâğıthane'ye kadar gidebileceklerini söyler. Hocaşade (Âkif), bunu kabul etmez, enginlere açılacaklarını iddia eder. Bunun üzerine de Köse İmam, hele Marmara'dan Akdeniz'e bir çıkın bakalım, der. O zaman mesele anlaşılacaktır. Ne yapıp yapamayacakları:

– Sen işin yoksa devir çamları paldır küldür;
Neslimin şöyle dönüp bakması hattâ züldür.
Gözüm enseme değil, görmeliyim ben önümü;

Kestik attık hele mâzî denilen kör düğümü!

Ne zamandan beridir bağılıız, artık bıktık;

Demir aldık o sizin an'anelikten çıktık.

– Pupa yelken açılın şâyed oturmazsa gemi!

Bu tenezzüh, cici bey, doğruca Kağtâne'ye mi?

– Hayır enginleri bir bir geçerek, gâyemize.

– Hele bir kerre çıkın Marmara'dan Akdeniz'e (Ersoy 1998: 366).!

Köse İmam, yenilerin durumlarını tam verebilmek için bir fıkra anlatır. Fıkra şöyledir: Acemi kaptan gemiyi kayaya çarpmıştır yani kıyıya oturtmuştur. Bu duruma karşı yolculardan bazıları evrat okur üfler, bazıları lahavle çekerler ve bu nedir bittik mi, ne oldu diye, gidip kaptana sorarlar. Hacı kaptan, başına toplanan yolculara, yok canım, su tükenmiş, haberim yok, buyurun işte kara, der:

Fıkra gelsin mi?

– İşin fıkraçılık zâten İmam!

Korkarım çam devirirsin yine...

– Bilmem çam mam!

“Bocalarken bakar üstündeki kaptan acemi;

Sarılır bir kayanın boynuna bîçâre gemi.

“Bu nedir, beybaba, bittik mi, ne olduk?” derler;

Kimi evrâd okur üfler, kimi lâ-havle çeker.

“Yok canım!” der, Hacı Kaptan, biriken yolculara:

“Su tükenmiş, haberim yok, buyurun işte kara!” (Ersoy 1998: 366).

Köse İmam, bunu anlatarak: “İşte siz bu maharette ve bu cürettesiniz,” der. Onları yani yenileri, beceriksiz ve üstelik cüretkâr bulur. Ama artık deniz bitmiştir kimseyi kandıramayacaklardır:

Siz de, oğlum, bu mahârette, bu cür'ettesiniz:

Gemi yüzdürmek için kalmadı meydanda deniz! (Ersoy 1998: 366).

Bunun üzerine Hocasade (Âkif) de ona bir fıkra anlatır. Fıkra şöyledir: Abdülhamid döneminde kaza teknesi, köhne bir vapur Akdeniz hattına tahsis edilir. Hem de bol keseden. Eski kaptan gidemem diyerek bu görevi kabul etmez. Yeni bir kaptan bulurlar. Kaptanın talihî ilk başta

güzel gider. Her şey normaldir. Fakat daha sonra fırtına çıkar. Kaptan harita ister, bir tane getirirler fakat bu harita Karadeniz haritasıdır. Ellerinde Akdeniz haritası yoktur. Kaptan pusulaya bakar onun da ibresi yoktur, çalışmıyordur. Bu arada fırtına da şiddetlenmiştir. Kaptan bu sefer ibreyi ister. İbrenin olmadığını söylerler. Onun yerine ne getirelim diye sorarlar. Bunun üzerine kaptan da şehadet getirin, der. Başka da yapacak bir şey yoktur:

– Dinle bir fıkra da benden bakalım şimdi.

– Olur.

– “Devr-i sâbık”ta, kazâ teknesi, bir köhne vapur,

Akdeniz hattına tahsîs edilir bol keseden.

Eski kaptan “Gidemem, der, getirin varsa giden.”

Yeni kaptan gelerek, doğru çıkar mevki’ine.

Adamın tâli’i oldukça güzelmiş ki yine,

Yel üfürsün, su götürsün diye bekletmez pek,

Gece kalkar bu adem postası İzmir diyerek.

Göksu’daymış gibi fiş fiş yüzedursun miskin...

Denizin neş’esi a’lâ, hava enfes... Lâkin,

Bir taraftan verivermez mi nihâyet patlak,

Tekne kör kandil olur, yolcular allak bullak.

Şimdi biçâre süvârîye ne dur var, ne otur;

Dinlenir farz ederek birçok emirler savurur:

“Getirin hartayı!” der; baksana mâşâ’allâh:

Şile, Bartın, Kızılırmak... Güzelim, Bahr-i Siyâh !

– Akdeniz yok mu?

– Hayır yok.

– Bu nasıl kaptanlık?

– Haklısın beybaba, göndermediler, çok yazdık.

Eğilir sonra bakar: İbresi yok bir pusula...

Yürümez ezbere, yâhû, gemi, eyvahlar ola!

Bora estikçe eser, dalgalar azdıkça azar...

“Getirin ibreyi!” der, bulmanın imkânı mı var?

“İbre yok, beybaba, bilmem ne getirsek?” derler...

O da: “Öyleyse şehâdet getirin!” der bu sefer. (Ersoy 1998: 366-367).

Hocazade (Âkif), Köse İmam'a bu fıkrayı anlatarak kendilerine devlet diye teslim edilen şeyin aynı bu yüzmek için gerekli malzemesi olmayan tekne gibi olduğunu söyler. Bu hâliyle elbette on sekiz mil bile gidemeden batacaktır. Yani Hocazade (Âkif), kendilerinin bir suçlu olmadığını, enkaz devraldıklarını, devletin zaten batacağını söyler:

*Verdiğin tek silik onluktu, behey aksi İmam,
Olacak söz mü dokuz kubbeli, çiçinli hamam?
Bize devlet diye teslim olunan şey neydi?
Çarpacak sâhil arar, kupkuru bir tekneydi!
On sekiz mil mi gideydik? Batırırđık... (Ersoy 1998: 367).*

Bunun üzerine Köse İmam, batmadık bir yeriniz mi kaldı, diyerek ona çıkışır. Devamında da eski devri yani II. Abdülhamid dönemini daha iyi bularak elindeyse şimdi ensesinden tutup da o günleri getir, der. Artık bunun imkânı yoktur. İş işten geçmiştir. Milletın büyük çoğunluğu beş parasızdır. Yediğı ekmeğe, ekmek denilmez. Hastalık, sefalet ve pislik her tarafı kaplamıştır. Durum böyle iken şimdikiiler bunu ancak seyretmektedirler. Bir şey yaptıkları da yoktur:

*– Lebbey ?
Batmadık bir yeriniz kaldı mı, bilmem, cici bey?
“Devr-i sâbık” mı dedin şimdi?.. Elindeyse, çevir,
Ensesinden tutup eyyâmı da gelsin o devir.
Milletin beş parasız onda, emîn ol, yedisi!
Gündüzün aç dolaşır, akşama kırk ev kedisi!
Yatırın âlemi çavdar karışık mezbeleye:
Ne bu? Ekmek! diye dünyâyı verin velveleye.
Hastalık, kehle, sefâlet saradursun, kol kol,
Sâde siz seyre bakın! (s.367-368)*

Bunun üzerine Hocazade (Âkif) itiraz eder, dünya savaşı vardır, böyle olması gayet normaldir, der. Köse İmam, bunu kabul etmez, kızarak sizin kötülediğiniz Abdülhamid döneminde ölseydik bile böyle zelil ölmezdik, der. Yani Abdülhamid olsaydı bu duruma düşmezdik demek ister:

*– Harb-i Umûmî bu, ayol!
– Devr-i sâbıkta gebermezdi adam böyle zelil,*

Diri bir yanda uzanmış, ölü bir yanda sefil (Ersoy 1998: 368).

Hocazade (Âkif) son çare olarak Köse İmam'a Abdülhamit muhalifliğini hatırlatır. Onu bununla vurmak ister. Madem o döneme daha iyi diyordun, neden Abdülhamid'e karşı geldin, Hürriyet'in gelmesini istedin, bunun için sürgüne bile gittin, diye sorar. Köse İmam ise gelen "Hürriyet" in beklediği "Hürriyet" olmadığını söyler. Bunun için sürgüne gitmemiştir. Daha ilân edildiğini anlamıştır yanlış olduğunu fakat iş işten geçmiştir:

– *Niye hürriyyet için sürgüne gittindi?*

– *Evet.*

Gittim amma bu değil beklediğim hürriyyet.

Zâten i'lân edilirken işi çakmıştım ya...

Çatlasan hayra yorulmazdı o miskin rü'ya!

Ne herifler, ne kılıklar, ne nutuklardı, düşün! (Ersoy 1998: 368).

"Âsım" kurmaca bir metindir. Orhan Okay, Köse İmam ve Hocazade'nin Âkif'in iki farklı ruh hâlini temsil ettiklerini söyler. Ona göre Köse İmam Âkif'in Çanakkale Savaşlarına kadar bedbin olan, Hocazade ise Âkif'in, Çanakkale Savaşlarını görerek ümitsizlikleri imanla değiştiren ruh hâlidir (Gökçek 2005: 166). Fazıl Gökçek de Köse İmam'ın eski zihniyeti, Hocazade'nin ise II. Meşrutiyet devri aydınını temsil ettiğini söyler (Gökçek 2005: 166). Bu kitabın kahramanı daha çok Köse İmam gibi görünmektedir. Âkif, ona daha çok söz hakkı vermiştir. Onun fikirlerine itiraz etse de bu göstermelik gibi durmaktadır. Mehmet Âkif, söylemek istediklerini çoğunlukla Köse İmam ağzından vermiştir. Böylelikle burada söylediklerinden dolayı kendisine gelebilecek itirazları yumuşatmak ister gibidir. Kitabın kurgusu da buna uygundur. Âkif, eserde şakayla karışık bir anlatım tarzı tercih etmiştir.

Kitapta Mehmet Âkif'in Köse İmam'a bu sözleri söyletmesi önemlidir. Köse İmam Hürriyet taraftarıdır. Bunun için sürgüne bile gitmiştir. Fakat Abdülhamid döneminin daha iyi olduğunu söyleyebilmektedir. Bu da o neslin pişmanlığını göstermektedir.

Hocazade (Âkif) durumun iyi olmadığını kabul eder ama sebep olarak yine eskiyi gösterir. Bu bakış açısı da önemlidir. Hakikati söylemek, kabullenmek kolay değildir. Zaten sosyal olaylarda neyin doğru neyin yanlış olduğu tam olarak anlaşılabilir. Mehmet Âkif gibilerin Hürriyet'i istemeleri ülkenin iyiliği içindir. Fakat daha Hürriyet ilân edildiğinde bunun yanlış olduğunu anlamışlardır. Onların istedikleriyle gelen Hürriyet aynı değildir. Bu durum, kendi tabiriyle onları yıkmıştır. Buna kandırıldılar veya aldandılar demek de doğru olmaz. İstedikleri Hürriyet'i getirebilselerdi bu ülke için elbette iyi olacaktı. Köse İmam'ın hürriyet fikrine değil,

hürriyeti getirdiğini ileri süren zümrenin yanlış uygulamalarına karşı çıktığını Fazıl Gökçek de söyler (Gökçek 2005: 166).

Mehmet Âkif'in "Âsım"da bu konuya bu kadar uzun yer ayırması, Köse İmam ile Hocasade'yi tartışması önemlidir. Bunu bir problem olarak gördüğünün işaretidir. Âkif'in bununla bir nevi nefis muhasebesi yaptığı da söylenebilir. İki dönemi de yaşayan birisi olarak karşılaştırmaya gitmiş ve eski dönemin hakkını da vermiştir.

Burada son olarak Âsım'da Hocasade'nin (Âkif'in) istibdat dönemini kötülediği şu yeri de verelim. Burada Hocasade, istibdadın çok yaman bir şey olduğunu, o dönemde hep acıklı şeylerin olduğunu, hayatın tadının olmadığını, milletin benzinin sararmış olduğunu, refahın olmadığını, milletin her nefes alışında hep ah çektiğini söylemektedir:

– İğnelersin şu benim neslimi yüz buldukça,
Sana elmas gibi hürriyeti kim verdi, Hoca?
Ne yaman şeydi unuttun mu o istibdâdı?
Hep fecâyi'di, hayâtın hele hiç yoktu tadı.
Milletin benzi sararmış, işitilmezdi refâh;
Her nefes dört elifin sırtına binmiş bir "âh!"
O ne günler... (Ersoy 1998: 363).

7- "Acem Şahı" Şiiri:

Yukarıda "İstibdat" şiirinden ve onun ikinci kısmı ile "Hürriyet" şiirlerinden bahsedilmişti. Bu şiirlerde Âkif'in II. Abdülhamid'i ve dönemini ve bunlarla birlikte onun etrafındaki adamları ve onların yaptıklarını sert bir dille eleştirdiği ve "Hürriyet"i istediği görülmüştü. Âkif, "Acem Şahı" şiirini, bunlardan önce yayımlamıştı. Bu şiirlerin peş peşe veya bir arada diyebileceğimiz şekilde *Safahat*'ta yer alması tesadüfi olmasa gerektir. Âkif, bunları konuları birbirine yakın olduğu için bu şekilde bir arada vermiştir.

"Acem Şahı" şiirini Âkif, Mithat Cemal'le beraber yazmıştır. İlk parça, Mithat Cemal'in; ondan sonra gelen ikinci parça ise Âkif'indir (Kuntay 1986:73). Buradaki Acem şahı, 1907-1909 yılları arasında İran'da tahtta bulunmuş, zalimliğiyle meşhur Muhammed Ali Şah'tır. 23 Haziran 1908 tarihinde, 1906 yılında ilân edilen meşrutiyeti kaldırmış, millet meclisini de topa tutturmuştur (Özgüdenli 2005: 503). Âkif, bunun üzerine Mithat Cemal'e, onu cezalandırmak için beraber bir şiir yazmayı teklif eder. Şiir, daha önce yazılmıştır ama yayımlanması *Sırât-ı Müstakîm*'in 5 Kasım 1908 tarihli nüshasındadır (Ersoy 1998: CV). Âkif, şiiri yayımlayabilmek için Hürriyet'in ilân edilmesini beklemiş olmalıdır.

Bu şiir, “İstibdat” şiiriyle bazı yönleriyle benzerlik göstermektedir. Âkif iki şiirde de benzer ifadeler kullanmıştır. Mesela, “İstibdat” şiirinde Abdülhamid için şeytanın ruhuna rahmet okuttun, derken; “Acem Şahı” şiirinde Muhammed Ali Şah için Yezid’in ruhunu şad ettin, demektedir. Yine “İstibdat” şiirinde, Abdülhamid’in yüce milletimizi zelil ettiğini söylerken, “Acem Şahı” şiirinde ise Muhammed Ali Şah’ın İran’ı kabristana döndürdüğünü, yok ettiğini söylemektedir. Aynı şekilde “İstibdat” şiirinde Abdülhamid’in haysiyet belirtisi gösteren kim varsa ona cani muamelesi yaptığını, ya sürgüne gönderdiğini ya da hapsettiğini, milletin en kahraman evlatlarını ümitsizliğe düşürdüğünü söylerken, “Acem Şahı” şiirinde ise Muhammed Ali Şah’ın, sözde kahramanlık edip binlerce camiye baskın yaptırdığını, birçok Allah adamını astırdığını, milletin kahramanlarını bir bir öldürdüğünü söylemektedir.

Bu şiirle Mehmet Âkif, diğer Abdülhamid muhalifleri gibi II. Abdülhamid’e seslenmek istemiştir. Mesela Abdülhak Hâmid Tarhan’ın, konularını İslâm, Türk, Yunan tarihlerinden ve Eski Şark’tan almasının sebebi; fikirlerini uzak diyarlara taşıyarak daha rahat söyleyebilmek içindir.³ Mehmet Âkif de böyle yapmıştır. “Acem Şahı” şiiri onun “İstibdat” gibi şiirlerinden önce bu tarzda yazılmış bir şiirdir. Söylemek istediklerini bu şiirle vermiştir.⁴

Şiirde bu denileni doğrulayacak başka hususlar da vardır. Mesela Mehmet Âkif, kendi yazdığı kısmın başına Sa’dî’nin: “Halkın zalimliğinden Allah’a sığındığı kimselerin, devletin başında kalmaları doğru değildir.” beytini koyabilmiştir. Bu, dönemi ve Mehmet Âkif için önemli bir tavidir. Bu tavır, Abdülhamid’e yöneliktir. Bununla ona tahta oturmasının doğru olmadığını söylemek istemektedir.

Yine Mehmet Âkif bunu destekleyecek bir başka ifade daha kullanır. Şiirde Hürriyet’ten bahseder. Âkif’in Hürriyet’ten bahsetmesi de yine dönemi ve kendisi için bir başka önemli tavır olarak durmaktadır. Onun Hürriyet taraftarı olduğunu göstermektedir. Âkif, şiirde Muhammed Ali Şah’a: Müslümanlar için hürriyetin bayrağı altında toplanmak gaye iken o bayrağın senin zulmünün ayakları altında olması nedir?” diye sorar. Bu bayrağı da kıyamet günü Müslümanların altında toplanacağı Peygamber Efendimizin bayrağı gibi görür. Hürriyet’e bu şekilde bakar. Müslümanlar nasıl kıyamet gününün dehşetinden kurtulmak için Peygamber Efendimizin bayrağı altında toplanacaklarsa, orada toplanacaklar kurtuluşa erecekse, Hürriyet de Müslümanların kurtuluşu olacaktır:

Livâü’l-hamd-i hürriyet iken İslâm için gâyet

Nedir pââmâl-i istibdâdın olmak öyle bir râyet. (Ersoy 1998: 71).

³ Bu konuda geniş bilgi için bk., (Safi 2006a: XXII+450)

⁴ Prof. Dr. Fazıl Gökçek de bu görüştedir. O da Acem Şahı şiirinde dolaylı olarak II. Abdülhamid’i eleştirdiği düşünülebilir demektedir. bk., (Gökçek 2005: 159).

Burada önemli olan bir diğer husus da şiirde Âkif'in Muhammed Ali Şah'a sığındığı zulüm sarayının yıkılacağını söylemesidir. Çünkü İran'ı kabristana çevirmiştir. Âkif'in o zamanda böyle bir ifade kullanabilmesi de mühimdir:

*Sığınmış olduğun şevket-sarây-ı zulmü pek muhkem
Hayal etmekte... Lâkin ne bârûlar, ne müstahkem
Penâh-ı bî-amanlar , heybet-i Kahhâr-ı Mutlak'lä.
Kökünden devrilip bir anda yeksân oldu toprakla!
O, birçok memleket vîran edip yaptırdığın eyvan
Harâb olmaz mı? Kabristana dönmüşken bütün İran (Ersoy 1998: 71)?*

Yine Mehmet Âkif'in aynı şekilde şiirin sonunda Acem Şahı Muhammed Ali Şah'ın kendisinin de yıkılacağını söylediği görülür. Çünkü zaman, zulmü kaldırmaz. Yani bu çağ zulüm çağı, zalimlerin çağı değildir.

Nitekim öyle de olur. Bu hadiseden bir sene sonra 1909'da Muhammed Ali Şah tahttan indirilir. Mehmet Âkif bu söylemle de II. Abdülhamid'e onun da tahttan indirileceğini söylemektedir:

*Şehâmet-perverâ, Şâhâ! Zaman, bî-dâdı kaldırmaz;
Hatâ etmekteşin şâyed diyorsan "Kimse aldırmaz."
Bu istibdâda artık bir nihâyet ver ki: İstikbâl
Karanlık derler amma işte pek meydanda: İzmihlâl (Ersoy 1998: 72)!*

B- Makalelerde Mehmet Âkif ve II. Abdülhamid

Mehmet Âkif'in makalelerinde II. Abdülhamid'in ismi bizzat geçmemektedir. Ancak iki yerde "hükümet-i sâbika" şeklinde geçmektedir.

Bunlardan birincisinde Âkif, Sultan II. Abdülhamid dönem için mülevves (pis, kirli) ifadesini kullanmaktadır. Bu dönemde Müslümanlığın bozulduğunu da söylemektedir: *Demek bizim o mülevves hükümet-i sâbıkamız (Sultan II. Abdülhamit ve istibdat yönetimi kastediliyor. İ.K.) Müslümanlığı şekl-i aslîsinden o kadar çıkarmış ki hâlâ simayı hakikisini tanıyamıyoruz; hâlâ bir emr-i hayra teşebbüs edeceğimiz zaman sakın şeriat buna engel olmasın, demek istiyoruz,* (Kara 2011: 130)

İkincisinde ise Âkif, Sultan II. Abdülhamid ve döneminin hiçbir zaman dindar olmadığını, Abdülhamid'in mevkiini korumak için her türlü fırsattan istifade ettiğini, bunun için de dindar görüldüğünü söylemektedir. Bu şekilde saf halkın dinî duygularını kullanmaktadır:

“Evet böyle bir eski usul vardı, lakin hiçbir vakit dindarâne değil idi! Hükümet-i sabıka (Sultan II. Abdülhamit ve istibdat hükümeti İ.K.), mevkiini tahkim için millete savlet eden felâketlerden bile istifade etmek isterdi, yoksa sâri hastalıklara karşı nizamât-ı sıhhiyeyi tamamiyle tatbikten başka bir tedbir olmayacağını pekalâ bilirdi. Yıldız’da yüksek sesle tilavet edilen Buharîler hastalığı def etmek için değil, sadedil halkın hissiyât-ı diniyesini okşayarak huluskâr bir padişaha ihlas celb etmek için idi...(Kara 2011: 132)

Mehmet Âkif’in II. Abdülhamid’in dindar olduğuna bile inanmaması, onun II. Abdülhamid’e karşı ne kadar olumsuz bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Bütünüyle onu kötü olarak görmektedir. Güzel taraflarının ise sahte olduğunu, milleti kandırmak için böyle davrandığını, onun ikiyüzlü bir padişah olduğunu söylemektedir.

SONUÇ

Mehmet Âkif, II. Meşrutiyet’in ilânından önce II. Abdülhamid’e karşıdır. Ondan nefret etmekte ve onun için ağır ifadeler kullanmaktadır. Bu ağır ifadeleri kullandığı şiiri “İstibdat” başlıklı şiiridir. Bu şiir 14 Ocak 1909’da *Sırât-ı Müstakîm*’de yayımlanmıştır yani Abdülhamid’in tahttan indirilişinden dört ay kadar önce. Fakat şiirde geçen: “Gel ey nazende hürriyet ki canlar ferş-i râhındır.” mısraından onun Hürriyet’in ilânı üzerine yazıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim ondan sonra gelen ikinci kısmın başında Hürriyet’ten bir gün önce yazmaktadır. Bu da verilen bu hükmü doğrulamaktadır. Mehmet Âkif’in Abdülhamid için böyle ifadeler kullanmasına sebep onun ülkemizi kötü duruma getirmiş olması, iyi insanları hapse atması ve sürgüne göndermesi, hafiyeye sistemini kurması, bu hafiyelerin kötülerini değil iyilerini takip etmesi, milletin kahraman evlatlarını ümitsizliğe düşürmüş olmasıdır. Âkif, II. Abdülhamid’in bunları yapmakla millete şeytanın ruhuna rahmet okutacak kadar kötülük ettiğini söyler. Onun bu kötü yönetimi binlerce masum insanı öldürmüş gibidir. Onları ümitsiz yapmış, atıl vaziyete atmıştır. Abdülhamid’in bu yaptıkları ve ülkeyi kötü yönetimi Mehmet Âkif’i Hürriyet taraftarı yapmıştır.

Mehmet Âkif’in bu şekilde düşünmesine bir sebep de döneminde onun adamlarının yaptıkların yanlışlıklardır. Buna bir örnek de verir. Bu şiirden hemen sonra gelen kısımda o devirde nasıl şüpheli davranıldığı, masum kimselere nasıl kötü muameleler yapıldığı, ailelerin nasıl perişan edildiği verilmeye çalışılmıştır. Bu kötü muamele karşısında kimse bir şey yapamamaktadır. Halk korkuyla sindirilmiştir. İnsafsız, merhametsiz, liyakatsiz kişiler padişahın bir numaralı adamı olmuştur ve bu işleri de onlar yapmaktadır. Onun döneminde ülke böyle kötü bir hâl almıştır.

Bu hadisenin aslı Mithat Cemal Kuntay’ın başından geçmiştir. Buna rağmen Âkif hadiseyi bu şekilde epey bir değiştirerek vermiştir. Kendi mahallesinde olmuş gibi yazmıştır. Bu da onun içinde biriktirdiklerini gösterir. Mithat Cemal bu durumu gördüklerine duyduklarını katarak

şeklinde ifade etmiştir. Mithat Cemal'e yapılanlar bardağı taşıran son damla olmuştur. Âkif başka baskınlardan da yararlanarak böyle bir şiir yazmıştır.

Mehmet Âkif Abdülhamid döneminde yapılan yanlışlıklara bir başka örnek olarak Oflu Mandal Hoca hadisesini verir. Bu hadiseyi Köse İmam anlatır. Köse İmam'ın kendisinin de sürgüne gönderildiğini görürüz. Mandal Hoca da onunla aynı gemidedir. Çok kötü şartlarla Trabzon'a sürgüne gönderilirler. Âkif, bu hadiseyi de abartarak vermiştir. Fakat Köse İmam ve Mandal Hoca gibi insanların da sürgüne gönderilmesi bu işin aldığı boyutu göstermesi açısından da önemlidir. Abdülhamid'in yanında olması gereken insanlar bile ona karşıdır. Abdülhamid onları bile karşısına alabilmiştir. Bu kesimden insanlar bile sürgüne gönderilebilmektedir. Yine sürgüne gönderildikleri ilin valisinin onları iyi karşılaması bürokratların da Abdülhamid'in karşısında olduklarını göstermektedir. Mandal Hoca'nın Abdülhamid'e İstanbul'a dönünce sana anlatırım demesi, sürgünlerin işe yaramadığını, aksine onları daha da kinlendirdiğini göstermektedir.

Mehmet Âkif, Mandal Hoca'nın tavrını beğenmektedir. Onun bu tavrını imanının kuvvetli olmasına bağlamaktadır. Onun gibi hak yolunda kellesinden geçebilecek insanlar yetiştirilmesi gerektiğini söyler. Eğer bu imanın yanında ilim de olursa o zaman İslam bütün dünyaya hâkim olabilecektir.

Mehmet Âkif, bu tür sebepler yüzünden II. Abdülhamid'e karşıdır. Eserlerinde görülen sebepler bunlardır. Diğer sebeplerden ikinci makalede bahsedilecektir. Bu yüzden o da II. Meşrutiyet taraftarıdır. Meşrutiyet'in ilân edilmesini o da ister. Bu yönüyle dönemindeki diğer muhaliflerden farkı yoktur.

Hürriyet ilân edilince bu isimle bir şiir bile yazar. Onu iyi karşılar. Fakat gelen Hürriyet onun istediği gibi değildir. Yaşananlar onun hayallerini yıkmıştır. Hürriyet'i yanlış anlama ve ülkenin durumunun daha kötüye gitmesi Mehmet Âkif'in II. Abdülhamid hakkındaki düşüncelerinde yumuşamaya sebep olmuştur. Bunun bir örneği Semerci ile Eşek hikâyesidir. Eserinde böyle bir hikâyeye yer vermiş olması da bu söylenileni doğru çıkarır. Bu hikâye ile Âkif, yeni gelenlerin Abdülhamid'i arattıklarını öyle ki bu yapılanlara karşı onun döneminin gerçekten devlet yani saadet, talih olduğunu söyler.

Mehmet Âkif, bu konuyu Âsım'da devam ettirir. Köse İmam ile Hocasade'yi tartışarak eski dönem ile yeni dönemin karşılaştırmasını yapar. Köse İmam, eski dönemi, Hocasade (Âkif) ise yeni dönemi savunur. Yeni dönemin kötü olduğunu ikisi de kabul eder. Hocasade (Âkif) kendilerinin bunda suçu olmadığını, kötü bir ülke devraldıklarını söyler. Yine dünya savaşını bu kötü duruma bahane olarak gösterir. Köse İmam, bunu kabul etmez. Ayrıca Hürriyet'in gelmesi için sürgüne gitmiş olmasına rağmen yine de eski dönemi daha iyi bulur.

Mehmet Âkif'in "Acem Şahı" şiiri de bu mesele hakkında değerlendirilebilir. Âkif, bu şiirini İran'da Muhammed Ali Şah'ın meşrutiyeti kaldırıp millet meclisini de topa tutması üzerine

yazmıştır. Bu şiirle Mehmet Âkif, diğer Abdülhamid muhalifleri gibi II. Abdülhamid'e seslenmek istemiştir. Söylemek istediklerini bu şiir üzerinden vermiştir. "Acem Şahı" şiiri "İstibdat" şiirinden önce yazılmıştır. Âkif'in bu şekilde bir anlatım tarzı seçmesi onun II. Meşrutiyet'ten önce söylemek istediklerini ancak böyle söyleyebildiğini göstermektedir. Bu makalenin ikinci kısmında da görüleceği gibi Mehmet Âkif, II. Meşrutiyet'ten önce şiirlerini kitap olarak bastıramamıştır. *Sırât-ı Müstakîm* dergisi de II. Meşrutiyet'ten sonra çıkabilmiştir. Bu da Abdülhamid'in Âkif ve onun gibi düşünenler üzerinde de bir baskı oluşturduğunu göstermektedir. Bu şiir de bunun sebebinin göstermektedir. Müsaade etseydi Âkif de bu tarz şiirler yazacaktı.

Mehmet Âkif'in makalelerinde iki yerde bu meseleyle karşılaşmaktadır. Bunlardan birincisinde Âkif, Sultan II. Abdülhamid dönemi için mülevves (pis, kirli) ifadesini kullanmaktadır. Bu dönemde Müslümanlığın bozulduğunu da söylemektedir: İkincisinde ise Sultan II. Abdülhamid ve döneminin hiçbir zaman dindar olmadığını, Abdülhamid'in mevkiini korumak için her türlü fırsattan istifade ettiğini, bunun için de dindar görüldüğünü söylemektedir. Bu şekilde saf halkın dinî duygularını kullanmaktadır.

Mehmet Âkif'in şiir ve yazılarına bakıldığında onun II. Abdülhamid'e karşı olduğu açıkça görülmektedir. Diğer Abdülhamid karşıtlarından bir farkı yoktur. II. Meşrutiyet'i o da istemektedir. Fakat diğer muhalifler gibi istemediği de anlaşılmıştır. II. Meşrutiyet'ten sonra yapılanların yanlış olması, gelen dönemin daha kötü olması, Âkif'in II. Abdülhamid hakkındaki düşüncelerinde yumuşamaya sebep olmuştur. Fakat bu düşünce tamamen değişmemiştir. Gelen dönemin daha kötü olduğunu kabul etmiştir. Ama bunda sebep olarak Abdülhamid'i de görmüştür.

KAYNAKÇA

- Arabacı, Caner (2017), "Mehmed Âkif Abdülhamit İlişkisi", *80 Yıl Sonra Mehmed Âkif Ersoy*, Yay. Mehmet Doğan, Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı Mehmet Âkif Ersoy Araştırmaları Merkezi Yayınları-12.
- Ersoy, Mehmed Âkif (1988), *Safahat*, Haz.: M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Kara, İsmail (2011), "Âkif'in Aktif Din ve Ahlak Anlayışı", *Vefatının 75. Yılında Mehmed Âkif Ersoy*, Haz.: Vahdettin Işık, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları no: 21.
- Kuntay, Mithat Cemal (1986), *Mehmed Âkif*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Basım, Ankara 1986
- Okay, M. Orhan (1989), *Mehmed Âkif, Bir karakter Heykelinin Anatomisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

- Özgüdenli, Osman Gazi (2005), “Muhammed Ali Şah”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.30., İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Safi, İhsan (2003b), “Mehmet Âkif’in Hürriyet’e (İkinci Meşrutiyet’e) Bakışı”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul, c. XXX.
- Safi, İhsan (2006a), *Mahpus Şarkısı*, İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları.
- Uludağ, Süleyman (2008), “Selefilik-Sûfilik ve Âkif”, *Karakter Âbidesi ve Bir Çiğlık Olarak Mehmet Âkif Özel Sayısı*, *Hece Dergisi*, 2. bs., Yıl, 12, S.133.

Extended Abstract

Eighty-five years have passed since the death of Mehmet Âkif Ersoy, and although many studies and meetings were held about him, there are still some unresolved issues regarding him. One of them is his II. It is his affair with Abdulhamid. There is not much work done on this subject. For some reason, Akif's close friends and those who wrote important books about him did not mention this issue. Likewise, the academic community has not paid much attention to this issue.

Mehmet Akif and II. Those who work on the Abdulhamid issue, Prof. Dr. M. Orhan Okay, Prof. Dr. Süleyman Uludag and Prof. Dr. It belongs to Caner Arabacı. prof. Dr. Orhan Okay says that one of the reasons why Mehmet Akif was an opponent of Abdulhamid is Kadri Efendi, his Turkish teacher at the high school, that Akif was not directly against the Palace and the Ottoman dynasty, and that he did not like the state elders who lost their power in the happy centuries of the state and became incapacitated in administration. He says that Mehmet Âkif's poems against Abdülhamid were the product of welcoming Hürriyet with great pleasure, and that Akif wrote them under the influence of the weather at that time. According to him, Âkif, not because of personal issues, but for the sake of the right, on behalf of the nation, II. It was against Abdulhamid.

Prof. Dr. Süleyman Uludağ, who pursued an Islamist policy by watching conservative Muslims due to Mehmet Akif's religious understanding, and pleasing them. He says that he attacked Abdulhamid and saw him as an obstacle to the realization of the Islamic Revolution and the development of the Muslim society.

Prof. Dr. Caner Arabacı, Mehmet Akif's II. He points out the effective propaganda of the period, the schools Mehmet Âkif attended, his circle of friends and some of Abdulhamid's misbehaviors as the reasons for his involvement in the anti-Abdulhamid front.

The abundance of material on this subject has caused the study to exceed the limits of an article. Therefore, the study was considered as two parts. In this first part of the study, based on Mehmet Âkif's poems and writings, that is, in his works, II. Abdulhamid issue has been put forward.

Safahat has a lot of information on this issue. This shows that II. The issue of Abdülhamid occupies an important place in the work along with Hürriyet.

Mehmet Akif in Safahat II. The only stand-alone poem he wrote to Abdulhamid and his period is the poem titled "İstibdad". Here, Âkif characterized that period as the "dirty pressure period" and II. He used terms such as "a haunted shadow", "bloody nightmare", and even "mel'un" for Abdulhamid.

Mehmet Âkif in poetry, II. He says that during the reign of Abdulhamid, our nation was humiliated, our flag fell down, Abdulhamid imprisoned dignified and nationally honorable people

and sent them into exile, appointing spies for every conscience and every conscience, making the most heroic sons of the nation despair. These are the points where he criticizes Abdulhamid and his period in the poem, that's why Akif is against Abdulhamid. In the last stanza of the poem, Akif refers to Hürriyet/II. He calls out to the Constitutional Monarchy and asks him to come. From here his Hürriyet / II. It is clear that he is a supporter of the constitutional monarchy.

Mehmet Akif in Safahat II. The second place that shows his view of Abdulhamid is the part that comes right after the poem "Istibdat". Mehmet Âkif gives an example of what was done in the period before Hürriyet, as if to show that he was right in what he said above. It describes an old woman's husband being exiled unjustly and wrongly. With this, he tried to show how suspicious people were treated during the reign of Abdulhamid, how innocent people were treated, how families were devastated regardless of whether there was anyone left behind.

In Safahat II. Another example of misbehavior during the reign of Abdulhamid is the Mandal Hodja incident in "Asım". Here, two exile events during the reign of Abdülhamid are described. Köse Imam and Mandal Hodja were exiled under very bad conditions at that time. Even such people could be exiled during the reign of Abdülhamid. This shows that most people are against him.

Âkif, before "Hürriyet", II. He looks at Abdulhamid and his period with negative feelings. He also wants "Freedom". When "Hürriyet" was declared, he even wrote a poem under this name. But the "Liberty" that comes is not the "Liberty" he wants. Things have become even worse than before. What happened destroyed his dreams.

Maybe because of this misunderstanding of "Hürriyet" and the worsening of the country, Akif's II. His ideas about Abdulhamid also seem to have softened over time. There are examples of this in "Asım". One of them is the story of the saddlebag and the donkey. With this story, Mehmet Âkif told that the newcomers were looking for Abdülhamid, that they were not as skilled politicians as he was, and that they made the country weak and sick.

In "Asım", after the story "Semerci and Donkey", Mehmet Âkif continues to deal with the issue by telling two more jokes about the ship and the captain. Köse Imam defends the old period, Hocasade (Âkif) defends the new period. They both agree that the new era is bad. Hocasade (Âkif) says that they are not guilty of this and that they have taken over a bad country. Again, he shows the world war as an excuse for this bad situation. Köse Imam does not accept this. In addition, although he went into exile for Hürriyet to come, he still finds the old period better.

Mehmet Akif wrote the poem "Persian Shah" after Muhammad Ali Shah abolished the constitutional monarchy and attacked the national assembly. The poem is similar to the poem "Istibdat" in some aspects. Akif used similar expressions in both poems. With this poem, Mehmet Âkif, like other Abdülhamid opponents, II. He wanted to call Abdulhamid. He gave what he wanted to say with this poem.

In Mehmet Akif's articles, II. Abdulhamid's name is not mentioned in person. However, it is mentioned in two places as “government-i-sabika”. In the first of these, Akif, Sultan II. Abdülhamid uses the expression "mulevves" (dirty, dirty) for the period. He also says that Islam was corrupted in this period: In the second, Akif, Sultan II. He says that Abdulhamid and his time were never religious, that Abdulhamid took advantage of every opportunity to protect his position, and that's why he seemed religious. In this way, he uses the religious feelings of the pure people.